

УТВЕРЖДЕНО
Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 91

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Асновы бяспекі жыццядзейнасці»
для V - VI класаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Найважнейшай часткай сістэмы грамадскай бяспекі ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляецца навучанне падрастаючага пакалення асновам бяспекі жыццядзейнасці, што замацавана ў Дырэктыве Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 11 сакавіка 2004 г. № 1 «Аб мерах па ўмацаванні грамадскай бяспекі і дысцыпліны».

Галоўная роля ў падрыхтоўцы падрастаючага пакалення да бяспечнай жыццядзейнасці адводзіцца ўстановам агульнай сярэдняй адукацыі, у якіх вывучэнне ўсіх вучэбных прадметаў спрыяе фарміраванню ў вучняў сучаснага ўзроўню культуры бяспекі. Асаблівае месца займае вучэбны прадмет «Асновы бяспекі жыццядзейнасці», праз змест якога рэалізуецца падрыхтоўка вучняў да бяспечнай жыццядзейнасці ў рэальным навакольным асяроддзі — прыродным, тэхнагенным і сацыяльным. Толькі праз адукацыю можна забяспечыць павышэнне агульнага ўзроўню культуры насельніцтва краіны ў галіне бяспекі жыццядзейнасці і зніжэнне адмоўнага ўплыву «чалавечага фактару» на бяспеку жыццядзейнасці асобы, грамадства і дзяржавы.

Мэты навучання прадмету «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» — фарміраванне ў вучняў вопыту бяспечных паводзін; развіццё асобасных, маральных і фізічных якасцей, якія забяспечваюць такія паводзіны; выхаванне адказных адносін да асабістай і грамадскай бяспекі.

Задачы навучання:

- сфарміраваць у вучняў уяўленні пра асновы бяспекі жыццядзейнасці;
- забяспечыць засваенне ведаў пра дзяржаўную сістэму папярэджання і ліквідацыі надзвычайных сітуацый;
- спрыяць набывццю практычнага вопыту распазнавання і ацэнкі розных небяспечных і надзвычайных сітуацый у навакольным асяроддзі па характэрных прыметах іх праяўлення, а таксама на аснове аналізу спецыяльнай інфармацыі, якую вучні атрымліваюць з розных крыніц;
- развіць здольнасці ацэньваць небяспечныя сітуацыі, прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей;
- сфарміраваць мадэлі бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця і ў розных небяспечных і надзвычайных сітуацыях;
- закласці асновы здаровага ладу жыцця.

Вучэбная праграма заснавана на ідэях асобасна арыентаванага, дзейнаснага і кампетэнтнаснага падыходаў да адбору зместу адукацыі і арганізацыі адукацыйнага працэсу.

Асобасна арыентаваны падыход накіраваны на стварэнне ўмоў для праяўлення і развіцця асобасных якасцей вучняў, уліку іх інтарэсаў, індывідуальных асаблівасцей і магчымасцей. Яго рэалізацыя забяспечыць дасягненне запланаваных вынікаў і створыць аснову для самастойнага паспяховага засваення вучнямі ведаў пра небяспеку рознага паходжання,

меры па яе прадухіленні, ліквідацыю яе наступстваў; фарміраванне ўменняў прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей.

Рэалізацыя ідэй *дзейнаснага падыходу* дазволіць уключыць вучняў у самастойную вучэбна-пазнавальную дзейнасць, у навучанне яе прыёмам. Толькі праз уласную актыўную дзейнасць вучань зможа спасцігаць асновы бяспечнай жыццядзейнасці, развіваць і ўдасканалваць асабістыя якасці, неабходныя для забеспячэння бяспечных паводзін у розных жыццёвых сітуацыях.

Рэалізацыя *кампетэнтнаснага падыходу* да адбору зместу адукацыі і арганізацыі адукацыйнага працэсу па асновах бяспекі жыццядзейнасці забяспечыць падрыхтоўку вучняў да жыцця, фарміраванне ў іх *ключавых кампетэнцый ў галіне бяспекі жыццядзейнасці*.

Каштоўнасна-сэнсавыя кампетэнцыі — здольнасць бачыць і разумець навакольны свет, арыентавацца ў ім, распазнаваць і ацэньваць розныя небяспечныя і надзвычайныя сітуацыі ў навакольным асяроддзі, усведамляць, што найвышэйшая каштоўнасць грамадства — чалавек, яго жыццё і здароўе; валоданне ўменнем выбіраць мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў і ўчынкаў, прымаць рашэнні, ацэньваць свае паводзіны, рысы характару, фізічны і эмацыянальны стан.

Вучэбна-пазнавальныя кампетэнцыі — валоданне ўменнямі вызначаць мэты пазнавальнай дзейнасці па асновах бяспекі жыццядзейнасці, арганізоўваць яе, знаходзіць аптымальныя спосабы дасягнення пастаўленай мэты, альтэрнатыўныя шляхі і сродкі дзеянняў у складаных сітуацыях, ацэньваць атрыманыя вынікі і публічна прадстаўляць іх; здольнасць выяўляць прычынна-выніковыя сувязі таго, што адбываецца ў навакольным асяроддзі; валоданне ўменнем самастойна выконваць розныя творчыя работы, праекты; здольнасць арганізоўваць і праводзіць вучэбна-даследчую работу.

Камунікатыўныя кампетэнцыі — валоданне ўменнямі самастойна наладжваць кантакт з любым суразмоўцам, выконваць нормы і правілы зносін, слухаць суразмоўцу, праяўляючы павагу і цярэнасць да чужога меркавання, выказваць, аргументаваць і ў культурнай форме адстойваць уласнае меркаванне, па магчымасці пазбягаць або грамадна вырашаць канфлікты ў зносінах з аднагодкамі, мяняць пры неабходнасці свае маўленчыя паводзіны, карэктна завяршаць сітуацыю зносін; валоданне навыкамі работы ў групе; валоданне рознымі сацыяльнымі ролямі ў калектыве; здольнасць дапамагаць людзям вакол сябе і ўзаемадзейнічаць з імі ў сітуацыях, небяспечных для іх фізічнага, псіхалагічнага здароўя і жыцця.

Інфармацыйныя кампетэнцыі — валоданне ўменнямі самастойна інтэрпрэтаваць, сістэматызаваць, крытычна ацэньваць і аналізаваць

атрыманую пры дапамозе СМІ, інтэрнэту інфармацыю з пазіцыі задачы, якая вырашаецца; рабіць аргументаваныя высновы з мэтай пазбегнуць махлярства, падману, небяспечных кантактаў з незнаёмцамі ў інтэрнэце; здольнасць свядома ўспрымаць інфармацыю, якая распаўсюджваецца па каналах СМІ.

Кампетэнцыі асобаснага самаўдасканалення — валоданне спосабамі фізічнага, духоўнага і інтэлектуальнага самаразвіцця; наяўнасць асобасных якасцей, якія фарміруюць бяспечныя паводзіны ў розных жыццёвых сітуацыях.

Здароўе зберагальныя кампетэнцыі — валоданне спосабамі эмацыянальнай самарэгуляцыі, самападтрымкі і самакантролю; валоданне навыкамі асабістай гігіены, уменнямі клапаціцца пра ўласнае здароўе; наяўнасць патрэбы прытрымлівацца норм здаровага ладу жыцця; наяўнасць унутранай экалагічнай культуры, вопыту арыентавання ў прадуктах харчавання; здольнасць адрозніваць карысныя і шкодныя звычкі, супрацьстаяць ціску людзей у набыванні шкодных звычак; валоданне элементарнымі спосабамі аказання першай дапамогі.

Праблема бяспекі ахоплівае многія сферы дзейнасці чалавека і з'яўляецца вынікам узаемадзеяння людзей з навакольным асяроддзем. Вучэбнай праграмай вызначаны для разгляду наступныя змястоўныя лініі з вобласці бяспекі жыццядзейнасці: асабістая і калектыўная бяспека; распазнаванне і ацэнка розных небяспечных і надзвычайных сітуацый, абарона ад іх; навакольнае асяроддзе і бяспека ў ім; стаўленне да здароўя і здаровы лад жыцця.

Пры выбары зместу вучэбнай праграмы і яе пабудове ўлічаны педагагічныя прынцыпы адукацыйнага працэсу ў галіне асноў бяспекі жыццядзейнасці: *мінімізацыя тэарэтычных звестак* з улікам іх значнасці для практыкі; *бесперапыннасць навучання і паступовае павелічэнне інфармацыйнай і выхаваўчай нагрузкі* вучняў у галіне асноў бяспекі жыццядзейнасці з улікам іх узроставых асаблівасцей і ўзроўню падрыхтоўкі па астатніх вучэбных прадметах у кожным класе.

Агульным прынцыпам пабудовы вучэбнай праграмы, які аб'ядноўвае яе раздзелы, з'яўляецца *прынцып пашырэння сацыяльнага вопыту бяспечнай жыццядзейнасці вучняў*.

Вучэбны матэрыял у вучэбнай праграме прадстаўлены сістэмай паняццяў, азначэнняў, правіл, якія складаюць тэарэтычную базу для фарміравання ў вучняў вопыту бяспечных паводзін у паўсядзённым жыцці.

Спецыфіка вучэбнага прадмета «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» раскрываецца ў назве і змесце яго раздзелаў:

I. Асабістая і калектыўная бяспека.

II. Абарона ад надзвычайных сітуацый.

Ш. Навакольнае асяроддзе і бяспека.

IV. Здаровы лад жыцця.

Змест кожнага раздзела размеркаваны па класах навучання з апорай на вопыт практычнай дзейнасці вучняў рознага ўзросту, узровень агульнага развіцця. У кожнага раздзела свае задачы. Аднак комплекснае іх рашэнне дазваляе дасягнуць мэт вучэбнага прадмета.

Галоўнымі задачамі раздзела «Асабістая і калектыўная бяспека» з'яўляюцца: азнаямленне вучняў з асноўнымі відамі бяспекі жыццядзейнасці (транспартнай, антыкрымінальнай, псіхалагічнай, сацыяльнай); развіццё ў іх індывідуальных якасцей, якія забяспечваюць асабістую бяспеку; назапашванне практычнага вопыту па распазнаванні і ацэнцы розных небяспечных і надзвычайных сітуацый навакольнага асяроддзя (ва ўстанове адукацыі, дома, у транспарце, на дарогах, вуліцы, у прыродзе) па характэрных прыметах іх праяўлення. Змест раздзела «Асабістая і калектыўная бяспека» дазваляе не толькі азнаёміць вучняў з правіламі паводзін дома ў выпадку адсутнасці дарослых, у выпадку знаходжання прадметаў, пакінутых без нагляду, або падазроных прадметаў, пашырыць уяўленні пра ўзаемаадносіны з аднагодкамі, са староннімі (чужымі, незнаёмымі) людзьмі, але і сфарміраваць мадэлі бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця.

У сістэме асабістай і калектыўнай бяспекі асаблівае месца займае транспартная бяпека, якая абумоўлена ўсё ўзрастаючай колькасцю ахвяр аўтамабільных аварый, лётных здарэнняў, катастроф на вадаёмах і чыгунцы. У вучэбнай праграме ў раздзеле «Асабістая і калектыўная бяпека» адведзена значная колькасць гадзін на разгляд пытанняў асабістай і калектыўнай бяспекі пры ўдзеле ў дарожным руху: прадугледжана вывучэнне правіл дарожнага руху, правіл бяспечных паводзін удзельнікаў дарожнага руху на дарогах, у транспартных сродках, прадугледжана стварэнне ўмоў для набывання звычкі выконваць правілы ў якасці пешахода/пасажыра, фарміраванне здольнасці выкарыстоўваць атрыманыя веды ў практычнай дзейнасці.

Асабістая і калектыўная (грамадская) бяпека складаюць базавы сэнс паняцця «бяпека жыццядзейнасці», якое можна вызначыць як бяспечнае ўзаемадзеянне чалавека з асяроддзем пражывання. У сувязі з гэтым пытанні асабістай і калектыўнай бяспекі разглядаюцца ва ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы з пункта гледжання тэматыкі і задач раздзелаў.

Змест раздзела «Абарона ад надзвычайных сітуацый» уключае сістэму ведаў пра надзвычайныя сітуацыі, існуючую цесную ўзаемасувязь паміж станам навакольнага асяроддзя, створанай чалавекам тэхнасферай, сацыяльнай сферай і катастрофамі.

У раздзел «Ахова ад надзвычайных сітуацый» уключаны матэрыял пра правілы пажарнай бяспекі. У сувязі са старэннем і няправільнай

эксплуатацыяй электрасетак у значнай частцы жылога фонда краіны, павелічэннем паверхаў у новабудоўлях, павышэннем магутнасці бытавых электрапрыбораў, якія ўключаюцца ў сетку, атрыманыя пры вывучэнні раздзела веды пра пажарную бяспеку станоўча паўплываюць на развіццё ў вучняў здольнасці ацэньваць небяспечныя сітуацыі, прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей, паводзіць сябе так, каб не ствараць небяспечных сітуацый.

Змест раздзела «Навакольнае асяроддзе і бяспека» накіраваны на фарміраванне бяспечных паводзін падростаючага пакалення ў найбліжэйшым асяроддзі: у доме, двары, ва ўстановах адукацыі, у месцах скаплення вялікай колькасці людзей, на вадаёмах і каля іх у розную пару года, у прыродных умовах, пры сустрэчы з жывёламі. Набытыя веды і ўменні будуць выкарыстоўвацца ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці. Вучні навучацца быць пільнымі і асцярожнымі пры пагрозе тэрарыстычнага акту, а ў выпадку неабходнасці аператыўна і правільна звяртацца ў адпаведныя службы экстранай дапамогі (выклікаць іх).

Раздзел «Здаровы лад жыцця» вырашае задачы маральнага выхавання вучняў; атрымання імі сістэматызаваных уяўленняў пра сваё здароўе, здаровы лад жыцця, здароўе насельніцтва; фарміраванне індывідуальнай сістэмы здаровага ладу жыцця; захаванне і ўмацаванне здароўя, а таксама фарміраванне ўменняў аказваць першую дапамогу пры апёках, абмаражэннях, ударах, крывацёках. У кожным класе нададзена ўвага фарміраванню карысных звычак. Асабліва прадстаўлены матэрыял пра шкодныя звычкі (тытункурэнне, ужыванне наркатычных рэчываў і алкаголю): яны разглядаюцца з пункта гледжання ўплыву на здароўе і з пункта гледжання іх магчымых наступстваў. Акрамя таго, у раздзеле «Здаровы лад жыцця» прадстаўлены тэмы, вывучэнне якіх дазволіць выхаваць пачуццё адказнасці за асабістую бяспеку, каштоўнаснае стаўленне да свайго здароўя і жыцця, сфарміраваць у вучняў уменні абараняцца ад бактэрыяльных і вірусных інфекцый, грыбковых і паразітных захворванняў, ядавітых насякомых, змей, грыбоў, раслін. Вучэбнай праграмай прадугледжана бесперапыннасць навучання вучняў правільным дзеяннем у небяспечных для жыцця і здароўя ўмовах, пры ўзнікненні надзвычайных сітуацый.

Вучэбная праграма пабудавана па лінейна-канцэнтрычным прынцыпе: вучэбны матэрыял раздзелаў прадстаўлены ў змесце кожнага класа, але пры гэтым ад класа да класа ён ускладняецца і пашыраецца, уводзяцца тэмы, якія раней не разглядаліся.

Настаўнік мае права змяніць паслядоўнасць вывучэння раздзелаў і тэм для кожнага класа з улікам мясцовых умоў і наяўнасці матэрыяльна-тэхнічнай базы пры захаванні цэласнасці сістэмы падрыхтоўкі вучняў і логікі вывучэння прадмета.

V КЛАС

(35 гадзін)

Раздзел «АСАБІСТАЯ І КАЛЕКТЫЎНАЯ БЯСПЕКА»

(11 гадзін)

Правілы дарожнага руху¹ (8 гадзін)

Гісторыя Правілаў дарожнага руху

Гісторыя ўзнікнення Правілаў дарожнага руху. Іх змяненне ў сувязі з развіццём транспартных сродкаў, дарог і грамадскіх адносін у сферы дарожнага руху (гл. 2, 4, 5 Правілаў).

Рух вучняў групамі і ў калоне

Парадак руху вучняў групамі па тратуары, пешаходнай і веласіпеднай дарожках, абочыне дарогі, пешаходным пераходзе, у жылой і пешаходнай зонах. Парадак руху вучняў у калоне. Правілы пасадкі і высадкі групы вучняў з аўтобуса, тралейбуса, трамвая (п. 2.21, 2.25, 2.48, 17, 18, 21, 22, 23.1, 24.2, 131.1, 135 Правілаў, дарожныя знакі 4.5.1—4.6.2, 5.16. 1, 5.16.2, 5.38—5.41 (Дадатак 2 да Правілаў), гарызантальная дарожная разметка 1.29—1.31, 1.33 (Дадатак 3 да Правілаў)).

Правілы дарожнага руху і пераходу праезнай часткі на скрыжаванні

Скрыжаванне — месца перасячэння дарог на адным узроўні. Абазначэнне скрыжаванняў. Правілы пераходу праезнай часткі дарогі на скрыжаванні па пешаходным пераходзе. Дзеянні пешаходаў пры адсутнасці на скрыжаванні пазначанага дарожнымі знакамі і (або) дарожнай разметкай пешаходнага перахода (п. 2.33, 2.45, 17, 18, 42 Правіл, дарожныя знакі 5.16.1, 5.16.2 (Дадатак 2 да Правілаў), гарызантальная дарожная разметка 1.14.1, 1.14.3 (Дадатак 3 да Правілаў)).

Папераджальныя сігналы кіроўцаў і сігналы рэгуліроўшчыка

Падача кіроўцам транспартнага сродку папераджальных сігналаў светлавымі паказальнікамі паваротаў або рукой. Сігналы і жэсты рэгуліроўшчыка. Дзеянні пешаходаў у сітуацыях, калі падаюцца папераджальныя сігналы светлавымі паказальнікамі паваротаў або рукой кіроўцам транспартнага сродку, сігналы (гукавыя і жэстамі) рэгуліроўшчыка (п. 2.8, 2.59, 35, 36, 50.2, 50.3, 56 Правілаў).

Транспартныя сродкі аператыўнага прызначэння, іх знешні выгляд і сігнальнае абсталяванне: спецыяльная афарбоўка, светлавая і гукавая сігналацыя

Транспартныя сродкі аператыўнага прызначэння: МНС, міліцыя, «хуткай дапамогі», аварыйных службаў (газавай і камунальнай),

¹ Далей — Правілы

крыміналістычных лабараторый, мытных органаў, спецсувязі і фельдсувязі (перавозкі спецыяльнай пошты), Дзяржаўнай інспекцыі абароны жывёльнага і расліннага свету пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, органаў пагранічнай службы, ваеннай аўтамабільнай інспекцыі (ВАІ), органаў дзяржаўнай абароны, следчага камітэта, транспартнай інспекцыі Мінтранса. Права пераважнага праезду і адступленні ад патрабаванняў Правіл дарожнага руху транспартных сродкаў, якія падаюць спецыяльныя гукавыя і светлавыя сігналы. Дзеянні пешаходаў, калі па дарозе рухаюцца транспартныя сродкі аператыўнага прызначэння, якія падаюць спецыяльныя гукавыя і светлавыя сігналы (п. 2.70, 20, 29 Правілаў).

Экскурсія па населеным пункце, пераход праезнай часткі дарогі на скрыжаваннях складанай канфігурацыі і ўчастку праезнай часткі дарогі па-за скрыжаваннем і пешаходным пераходам

Назіранне за рухам транспартных сродкаў і пешаходаў. Правілы бяспекі пры пераходзе праезджай часткі дарогі на скрыжаванні, па пешаходным пераходзе, па-за пешаходным пераходам (п. 2.29, 17.2, 18, 42, 114, 135 Правілаў, дарожныя знакі 5.16.1, 5.16.2, 5.22.1—5.23.2 (Дадатак 2 да Правілаў), гарызантальная дарожная разметка 1.14.1, 1.14.3 (Дадатак 3 да Правілаў)).

Асабістая бяспека (3 гадзіны)

Месцы асаблівай небяспекі, сустрэча з небяспечнай кампаніяй

Канфлікты ў калектывах. Адказнасць за правапарушэнні. Бяспечныя зносіны пры сустрэчы з незнаёмымі людзьмі на вуліцы, у транспарце, пад'ездзе, ліфце, парку і іншых месцах.

Правілы паводзін у выпадку ўзяцця ў закладнікі і правядзення спецаперацыі па вызваленні закладнікаў

Дзеянні ў выпадку ўзяцця ў закладнікі і ў ходзе аперацыі па вызваленні закладнікаў.

Бяспека работы ў Інтэрнэце

Меры бяспекі пры працы ў Інтэрнэце, зносінах ў сацыяльных сетках. Адказнасць за парушэнне заканадаўства.

Раздзел «АБАРОНА АД НАДЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦЫЙ»

(8 гадзін)

Пажарная бяспека (5 гадзін)

Небяспека пажараў

Небяспека ўзгарання сухога лісця, травы, сена. Небяспека развядзення вогнішчаў для спальвання смецця на прысядзібных і дачных участках. Недапушчальнасць выкарыстання для распальвання лёгкаўзгаральных рэчываў. Небяспека ўзнікнення пажару ў доме ад

крыніц агню паблізу яго (вогнішча, падпаленая сухая трава або суседні будынак, лясны пажар), у кватэры, пад'ездзе, размешчаных побач кватэрах.

Пажаранебяспечныя аб'екты

Небяспека неасцярожнага абыходжання з агнём у хлявах, падвалах, гаражах, сенасховішчах, на гарышчах. Недапушчальнасць выкарыстання для асвятлення падобных аб'ектаў запалак, запальнічак, свечак. Небяспека ўзнікнення і хуткага распаўсюджвання пажару ў месцах, дзе захоўваецца сена. Павышаная пажарная небяспека загрузчаных гарышчаў і падвальных памяшканняў. Пралітыя лёгкаўзгаральныя і гаручыя вадкасці. Дзеянні пры першых прыметах узгарання (з'яўленне дыму, іскрэння, паху электраправодкі, якая тлее).

Бяспечны дом

Правілы пажарнай бяспекі пры ацяпленні жылых памяшканняў. Бяспечнае карыстанне агнём, бытавымі электраабагравальнікамі, газавымі катламі. Небяспека газу, правілы карыстання газавай плітой.

Бяспечныя паводзіны пры выкарыстанні гаручых матэрыялаў. Недапушчальнасць абгрэву жылых памяшканняў з дапамогай газавых і электрычных пліт. Неабходнасць выканання правіл пажарнай бяспекі.

Бяспека ў надзвычайных сітуацыях (3 гадзіны)

Надзвычайныя сітуацыі прыроднага характару

Паняцце пра надзвычайныя сітуацыі: прыродныя і тэхнагенныя.. Агульныя звесткі пра віды небяспечных прыродных з'яў, іх прыметы. Правілы паводзін пры пагрозе і ўзнікненні надзвычайных сітуацый прыроднага характару.

Гідралагічныя надзвычайныя сітуацыі

Агульная характарыстыка гідралагічных надзвычайных сітуацый. Характэрныя для нашай рэспублікі надзвычайныя сітуацыі: паводка, разводдзе, павышэнне ўзроўню грунтавых вод. Меры па папярэджанні і зніжэнні іх негатыўных наступстваў. Дзеянні людзей у зоне ўзнікнення падобных надзвычайных сітуацый, падрыхтоўка да рэкамендаванай эвакуацыі.

Раздзел «НАВАКОЛЬНАЕ АСЯРОДДЗЕ І БЯСПЕКА»

(8 гадзін)

Небяспека ртуцьзмяшчальных прыбораў

Ртуць і яе таксічныя ўласцівасці. Асноўныя ртуцьзмяшчальныя прыборы, якія выкарыстоўваюцца ў побыце. Візуальнае распазнаванне ртуці. Небяспека ртуці пры парушэнні герметычнасці прыбораў. Дзеянні пры пашкоджанні ртуцьзмяшчальных прыбораў і пры выяўленні ртуці.

Правілы паводзін у розных умовах надвор'я

Сонечныя апёкі, сонечныя і цеплавыя ўдары. Меры па іх папярэджанні. Першая дапамога пацярпелым. Правілы паводзін у спякотнае надвор'е каля вадаёмаў. Адзенне і галаўныя ўборы для спякотнага надвор'я. Смага і яе спатоленне. Меры па папярэджанні негатыўных наступстваў пры знаходжанні на вуліцы ў моцны мароз. Абмаражэнне, меры прафілактыкі. Адзенне і абутак для зімовага надвор'я. Меры аказання дапамогі пры абмаражэнні і пераахладжэнні.

Меры бяспекі пры купанні і плаванні

Правілы паводзін каля вадаёмаў. Месцы, небяспечныя для купання. Забараняльныя знакі. Меры бяспекі пры плаванні і ныранні. Прадухіленне траўмаў пры плаванні, ныранні, знаходжанні на беразе. Аказанне дапамогі і самадапамогі пры сутаргах і траўмах.

Траўмы і іх прычыны. Меры і спосабы аказання дапамогі

Траўма. Віды траўмаў. Прычыны траўмаў. Траўманебяспечныя месцы. Дамашні траўматызм. Аказанне першай дапамогі пры ўдарах, ранках, парэзах, насавым крывацёку.

Раздзел «ЗДАРОВЫ ЛАД ЖЫЦЦЯ»

(8 гадзін)

Асабістая гігіена

Захаванне гігіены цела, адзення і прадметаў хатняга ўжытку. Гігіена харчавання.

Фізічныя нагрузкі

Рухальная актыўнасць і гартаванне арганізма - неабходныя ўмовы ўмацавання здароўя. Аптымальны рэжым фізічнай нагрузкі. Яе важнасць і станоўчы ўплыў на арганізм. Фізічныя практыкаванні як прафілактыка захворванняў, у тым ліку ішэмічнай хваробы сэрца, артэрыяльнай гіпертэнзіі, атлусцення.

Інтэрнэт-залежнасць

Шкода празмернага знаходжання ў Інтэрнэце, яго ўплыў на здароўе чалавека. Магчымая небяспека сацыяльных сетак, залежнасць ад Інтэрнэта. Прафілактыка камп'ютарнай залежнасці.

Шкода курэння

Навязаны выбар курэння. Нікацінавая залежнасць. Шкода, якая наносіцца курэннем здароўю чалавека.

Шкода алкаголю

Навязаны выбар алкаголю. Шкода, якая наносіцца здароўю чалавека алкаголем. Алкагалізм, яго сацыяльныя наступствы і ўплыў на рэпрадуктыўнае здароўе чалавека.

Наркатыкі

Навязаны выбар наркотыкаў. Шкода, якая наносіцца наркотыкамі псіхічнаму і фізічнаму здароўю чалавека. Наркаманія, яе сацыяльныя наступствы, уплыў на рэпрадуктыўнае здароўе чалавека.

Асобныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

- усведамленне неабходнасці адекватных бяспечных дзеянняў у надзвычайнай сітуацыі;
- разуменне асноўнай небяспекі і прычын узнікнення пажараў у жыллі, аб'ектах захоўвання гаручых рэчываў і матэрыялаў;
- усведамленне неабходнасці ўзаемадзеяння з дарослымі пры розных небяспечных сітуацыях;
- разуменне асабістай адказнасці за парушэнне правіл бяспечных паводзін на дарозе;
- разуменне значэння ацэначных дзеянняў у небяспечных сітуацыях;
- уменне супрацьстаяць далучэнню да супрацьпраўнай дзейнасці;
- уменне бяспечна выкарыстоўваць ацяпляльныя і электрычныя прыборы;
- разуменне магчымай небяспекі прыродных з'яў;
- здольнасць выяўляць узаемасувязі паміж з'явамі і небяспекай;
- здольнасць вызначаць маральныя і бяспечныя паводзіны;
- усведамленне важнасці і неабходнасці вядзення здаровага ладу жыцця;
- наяўнасць такіх якасцяў асобы, як уважлівасць і асцярожнасць.

Прадметныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

- здольнасць дзейнічаць пры ўзнікненні небяспечных прыродных з'яў;
- здольнасць удзельнічаць у дарожным руху, не ствараючы для яго небяспекі або перашкоды;
- здольнасць выкарыстоўваць веды правіл бяспекі дома, на вуліцы, на прыродзе для прадухілення аварый, дарожна-транспартных здарэнняў;
- разуменне неабходнасці бяспечнага карыстання камп'ютарам і Інтэрнэтам;
- здольнасць прымянення правіл бяспекі пры купанні і знаходжанні на вадаёмах;
- здольнасць самастойна дзейнічаць пры пажары або небяспецы яго ўзнікнення;
- веданне мер бяспекі ў сітуацыях, звязаных з гідралагічнай небяспекай.

VI КЛАС

(35 г)

Раздел «АСАБІСТАЯ І КАЛЕКТЫЎНАЯ БЯСПЕКА»

(16 г)

Правілы дарожнага руху (8 г)

Дарожна-транспартныя здарэнні

Прычыны ўзнікнення і вынікі дарожна-транспартных здарэнняў з удзелам дзяцей. Прычыны траўміравання дзяцей пры дарожна-транспартных здарэннях. Выкананне правілаў бяспечных паводзін пры ўдзеце ў дарожным руху — залог бяспекі дарожнага руху. Дзеянні вучняў, калі яны аказаліся сведкамі або ўдзельнікамі ДТЗ (п. 2.4, 2.14, 2.17, 2.18, 2.43, 33, 34 Правілаў)

Святлафоры і іх сігналы

Віды святлафораў (пешаходныя, транспартныя, святлафоры на чыгуначным пераездзе). Значэнне сігналаў святлафораў для ўдзельнікаў дарожнага руху. Рэгуляванне руху пешаходаў пры дапамозе сігналаў святлафора. Суправаджэнне светлавых сігналаў на святлафоры гукавымі сігналамі для пешаходаў з абмежаванымі магчымасцямі (п. 38, 39, 42, 43, 45 — 47 Правілаў, дадатак 1).

Сігналы і жэсты рэгуліроўшчыка

Выпадкі рэгулявання руху транспартных сродкаў і пешаходаў рэгуліроўшчыкам. Становішча корпуса рэгуліроўшчыка і жэсты, іх значэнне. Гукавыя сігналы рэгуліроўшчыка, якія падаюцца праз гукаўзмацняльную прыладу і свістком (п. 2.59, 35 - 37 Правілаў).

Дарожныя знакі

Гісторыя з'яўлення дарожных знакаў. Міжнародныя пагадненні аб дарожных знаках і сігналах. Прызначэнне дарожных знакаў. Пастаянныя і часовыя дарожныя знакі. Дарожныя знакі: забараняльныя, прадпісвальныя, інфармацыйна-ўказальныя, сэрвісу і дадатковай інфармацыі (дарожныя знакі 3.10, 4.5.1, 4.5.2, 4.6.1, 4.6.2, 5.12 — 5.17, 5.22.1 — 5.26.2 5.38 — 5.41, 6.1, 6.2, 6.6 — 6.15, 7.1.1, 7.1.3, 7.1.4, 7.2.1, 7.4.7, 7.5.1 — 7.5.7, 7.17 — 7.18, 7.23 (дадатак 2 да Правілаў)).

Дарожная разметка

Прызначэнне дарожнай разметкі, яе роля ў арганізацыі руху транспартных сродкаў і пешаходаў. Віды дарожнай разметкі. Адпаведнасць дарожнай разметкі дыслакацыі дарожных знакаў. Дзеянні пешаходаў пры наяўнасці дарожнай разметкі на дарозе (п. 2.46, 2.69, 114 Правілаў, дарожная разметка 1.14.1 — 1.14.3, 1.15, 1.17.1, 1.17.2 (дадатак 3 да Правілаў)).

Асабістая бяспека (8 г)

Правілы бяспечных паводзін ва ўстанове адукацыі

Небяспека канфліктаў у класе. Спосабы вырашэння праблем, якія ўзнікаюць паміж аднагодкамі.

Бяспека працы ў Інтэрнэце

Магчымая небяспека ў Інтэрнэце: махлярства, маніпуляванне, ліставанне на эратычныя тэмы (секстынг), гульнявая залежнасць. Правілы бяспечнай працы ў Інтэрнэце.

Бяспека ў доме

Каштоўнасць сямейных зносін. Паводзіны пры сямейных скандалах. Недапушчальнасць сямейных сітуацый, у якіх навучэнцы з'яўляюцца крыніцай сварак. Небяспека ўдзелу ў скандалах у суседзяў. Адрасы звароту за дапамогай.

Бяспека падчас масавых мерапрыемстваў

Масавыя мерапрыемствы. Правілы паводзін падчас масавых мерапрыемстваў. Небяспека ўдзелу ў несанкцыянаваных мерапрыемствах і акцыях пратэсту. Наступствы ад удзелу ў несанкцыянаваных мерапрыемствах і акцыях пратэсту (адказнасць за правапарушэнні, траўматызм).

Бяспечныя паводзіны пры выяўленні безгаспадарных прадметаў

Правілы паводзін пры выяўленні выбуханебяспечных або нічыйных прадметаў. Правілы абыходжання з выбуханебяспечнымі прадметамі, піратэхнічнымі сродкамі, навагоднімі аксэсуарамі; адказнасць за іх выкарыстанне.

Раздзел «АБАРОНА АД НАДЗВЫЧАЙНЫХ СІТУАЦЫЙ»

(7 гадзін)

Пажарная бяспека

Правілы пажарнай бяспекі падчас правядзення святаў і грамадскіх мерапрыемстваў

Правілы пажарнай бяспекі пры арганізацыі навагодніх святаў. Пажарная бяспека пры ўпрыгожванні навагодніх ёлак, выкарыстанні ёлачных гірлянд, асвятленні памяшканняў, у месцах правядзення святочных мерапрыемстваў. Недапушчальнасць выкарыстання піратэхнічных вырабаў і запаленых свечак ля навагодняй елкі або ў натоўпе. Меры бяспекі пры куплі і выкарыстанні піратэхнікі, выбар месца для запуску феерверкаў з улікам названых для дадзенага выгляду піратэхнікі характарыстык. Неабходнасць захавання правілаў пажарнай бяспекі пры наведванні аб'ектаў з масавым знаходжаннем людзей. Дзеянні ў выпадку ўзнікнення пажару на азначаных аб'ектах.

Знакі пажарнай бяспекі

Папераджальныя, прадпісальныя, забараняльныя, указальныя знакі бяспекі. Прыклады іх прымянення і месцы ўсталявання. Знакі пажарнай бяспекі, размешчаныя ў будынку ўстановы адукацыі і на яго тэрыторыі.

Бяспека ў надзвычайных сітуацыях

Надзвычайныя сітуацыі, звязаныя з разбурэннем будынкаў. Аварыі на транспарце, сітуацыі з наяўнасцю небяспечных рэчываў. Спосабы абароны ў надзвычайных сітуацыях.

Прыродныя надзвычайныя сітуацыі

Віды метэаралагічных надзвычайных сітуацый: бура, ураган, смерч, шквал, залёўны дождж, буйны град, моцная спякота, моцны туман, моцныя снегапады, моцная мяцеліца, галалёд, моцны мароз, засуха, начныя замаразкі. Магчымыя наступствы. Меры бяспечных паводзін.

Прыродныя пажары

Лясныя, палявыя, тарфяныя пажары. Прычыны іх узнікнення. Іх небяспека. Меры, якія прымаюцца па іх прадухіленні. Шкода, якая наносіцца пажарамі ў прыродных экасістэмах.

Раздзел «НАВАКОЛЬНАЕ АСЯРОДДЗЕ І БЯСПЕКА»

(7 г)

Небяспечная флора і фауна

Віды небяспечных раслін. Апёкі. Атручванні. Небяспечныя насякомыя. Спосабы абароны ад небяспечных насякомых. Прафілактыка ўкусаў і траўмаў, якія наносацца жывёламі, прыкметы шаленства. Паводзіны з хатнімі жывёламі, пры сустрэчы з чужымі і бяздомнымі жывёламі.

Бяспечныя паводзіны на вадаёмах

Мясцовыя вадаёмы. Небяспечныя гульні каля вадаёмаў. Паводзіны на набярэжных. Правілы карыстання маламернымі суднамі. Правілы і прыёмы выратавання на водах. Дэманстрацыя прыёмаў ратавання на водах і прыёмаў аказання дапамогі пры ўтапленні.

Правілы і прыёмы ратавання на водах

Прыёмы першай дапамогі пры ўтапленні.

Небяспека галалёду

Галалёд як небяспечная з'ява прыроды. Падвышаная небяспека траўміравання ў галалёд. Меры папярэджання негатыўных наступстваў пры руху на слізкіх участках дарогі або тратуара.

Раздзел «ЗДАРОВЫ ЛАД ЖЫЦЦЯ»

(5 г)

Бяспека для асабістага здароўя

Асабістая гігіена — шлях да здароўя. Харчаванне і здароўе. Фізічная культура і разумнае загартоўванне. Адзенне ў адпаведнасці з надвор'ем. Роля прафілактычных прышчэпак для здароўя. Шкода курэння, наркотыкаў і алкаголю.

Прафілактыка траўматызму

Віды траўмаў. Прычыны траўмаў. Аказанне першай дапамогі.

Камп'ютар і яго ўплыў на здароўе

Скаліёз і парушэнне паставы. Глядзельны аналізатар. Прафілактыка парушэнняў зроку і вочных хвароб.

Мабільныя тэлефоны і здароўе

Мабільны тэлефон — крыніца электрамагнітнага выпраменьвання. Падлеткі — група рызыкі неспрыяльнага ўздзеяння на здароўе электрамагнітных выпраменьванняў. Меры прафілактыкі неспрыяльнага ўздзеяння сатавай сувязі на арганізм. Бяспечнае захоўванне і выкарыстанне мабільных тэлефонаў. Смартфоны і сэлфі: станоўчы і адмоўны ўплыў.

Асобасныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

- усведамленне неабходнасці бяспечных паводзін пры ўдзеле ў дарожным руху;
- усведамленне важнасці і неабходнасці вядзення здаровага ладу жыцця;
- наяўнасць такіх якасцяў асобы, як уважлівасць і асцярожнасць;
- здольнасць свядома ставіцца да бяспекі ва ўстанове адукацыі, на вуліцы, на прыродзе;
- разуменне небяспекі канфліктных паводзін;
- здольнасць адказна ставіцца да асабістай гігіены і рэпрадуктыўнага здароўя.

Прадметныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

- разуменне ўзаемасувязі бяспечных паводзін з папярэджаннем траўматызму ў розных небяспечных сітуацыях;
- разуменне ролі бесканфліктных паводзін у якасці прафілактыкі небяспекі;
- здольнасць адрозніваць прыкметы небяспекі ў дарожным руху;
- усведамленне неабходнасці забеспячэння ўласнай бяспекі падчас дарожна-транспартнага здарэння;
- уменне правільна паводзіць сябе ва ўмовах дарожна-транспартнага

здарэння;

- уменне выкарыстоўваць веды аб тэхнічных сродках арганізацыі дарожнага руху (сігналаў святлафора, сігналаў і жэстаў рэгуліроўшчыка, дарожных знакаў) ва ўмовах дарожнага руху;
- выкананне правілаў пажарнай бяспекі пры знаходжанні ў будынку ўстановы адукацыі;
- выкананне правілаў бяспекі на святах і масавых мерапрыемствах у школе і дома;
- разуменне нормаў культурных і бяспечных паводзінаў пры зносінах з аднагодкамі, педагогамі, бацькамі;
- здольнасць выкарыстоўваць веданне правілаў здоровага ладу жыцця;
- здольнасць адрозніваць прыкметы інфармацыйнай небяспекі;
- веданне спосабаў абароны ад небяспечных жывёл;
- веданне прыёмаў аказання першай дапамогі пры траўмах або ўтапленні;
- веданне спосабаў тушэння ўзгаранняў у пачатковай стадыі;
- уменне выкарыстоўваць першасныя сродкі пажаратушэння;
- здольнасць правільна інтэрпрэтаваць значэнне знакаў пажарнай бяспекі;
- уменне самастойна эвакуіравацца пры ўзнікненні небяспекі;
- веданне правілаў бяспекі пры выкарыстанні маламерных суднаў.

Лінейна-канцэнтрычны прынцып пабудовы зместу вучэбнага прадмета «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» абумовіў выкарыстанне наступных відаў і спосабаў дзейнасці:

Рэгулятыўныя: самастойная і матываваная арганізацыя сваёй пазнавальнай дзейнасці; прагназаванне, кантроль, карэкцыя і ацэнка вынікаў сваёй дзейнасці; пастаноўка мэтаў; мадэляванне сітуацый паўсядзённага жыцця з праявай бяспечных паводзін; складанне схем, інструкцый, алгарытмаў бяспечных паводзін, у тым ліку ў крымінагеннай абстаноўцы; атрыманне, перапрацоўка, захаванне і перадача інфармацыі; пошук у крыніцах рознага тыпу патрэбнай інфармацыі па зададзенай тэме; знаходжанне аптымальных спосабаў дамагчыся пастаўленай мэты; ацэнка атрыманых вынікаў, публічнае іх паданне; аказанне першай медыцынскай дапамогі пры траўмах і ўтапленні.

Камунікатыўныя: вядзенне дыялогу; выказванне свайго пункту гледжання і ўлік меркаванняў іншых людзей; доказ уласнай думкі; планаванне вучэбнага супрацоўніцтва з настаўнікам і аднагодкамі; выкананне розных сацыяльных роляў у калектыве, у асяроддзі равеснікаў; аказанне дапамогі, узаемадзеянне і супрацоўніцтва з навакольнымі ў

розных сітуацыях; вырашэнне канфліктаў; абарона сваёй грамадзянскай пазіцыі, светапогляду; вывучэнне правоў, свабод і абавязкаў у сям'і і грамадстве; удзел у трэнінгах па выпрацоўцы ўмення супраціўляцца групавому ціску, пераадоўваць стрэсы, страх.

Пазнавальныя: распазнаванне і ацэнка розных небяспечных і надзвычайных сітуацый навакольнага асяроддзя; азнаямленне з новымі паняццямі; разгляданне, аналіз і рашэнне сітуацыйных задач (з выкарыстаннем слайдаў мультымедычнай прэзентацыі, відэаролікаў), звязаных з дарожным рухам, з пажарнай, радыяцыйнай, асабістай бяспекай; аналіз аб'ектаў з вылучэннем істотных і неістотных прыкмет; устанаўленне прычынна-следчых сувязяў таго, што адбываецца ў навакольным асяроддзі, вылучэнне гіпотэз і іх абгрунтаванне; аналіз, параўнанне, класіфікацыя асноўных задач, якія вырашае МНС Рэспублікі Беларусь па абароне насельніцтва краіны ад надзвычайных сітуацый; правядзенне стараннага назірання; вывучэнне бяспечных паводзінаў перад і падчас наведвання месцаў збору вялікай колькасці людзей, перад і падчас праявы небяспечных прыродных з'яў; прайграванне дзеянняў у выпадку небяспечнай або надзвычайнай сітуацыі, узяцце ў закладнікі; вывучэнне гідралагічных надзвычайных сітуацый, правілаў дарожнага руху, правілаў пажарнай бяспекі, вывучэнне пераліку мерапрыемстваў па абароне здароўя насельніцтва ў месцах з неспрыяльнай экалагічнай становішчам; вывучэнне правілаў бяспечных паводзін дома ў выпадку адсутнасці дарослых, паводзінаў у выпадку выяўлення нічыйных або падазронных прадметаў, правілаў паводзін пры сустрэчы з незнаёмымі людзьмі, правілаў здаровага ладу жыцця; самастойнае выкананне заданняў у адпаведнасці з тэматыкай вучэбнай праграмы, творчых заданняў, ацэнка стану навакольнага асяроддзя.

Для дыягностыкі сфарміраванасці ўменняў і навыкаў рэкамендуюцца наступныя *формы кантролю*: фронтальнае апытанне; індывідуальнае апытанне; практыкум; тэставанне, залік.